

— |

ANNA MURIÀ

—

A LA RECERCA DE LA
DONA MODERNA

Edició i pròleg de M. Àngels Cabré
Epíleg d'Eli Bartra

comanegra

— |

TAULA

PRÒLEG

- El darrer exemplar d'una espècie extingida, per M. Àngels Cabré 13

1. LA MODA I L'EDUCACIÓ DE LES DONES 35

- Parlem de flors, que en som al temps 37
- L'educació de la dona 39
- L'encís del paraigua 42
- Com educarem la filla? 45
- Formació moral de la filla 47
- Matrimoni 49

2. LA NOVA FEMINITAT 51

- Vull ésser mestressa de la meva vida... 53
- Conflictes matrimonials 55
- La carrera més costosa 58
- Els deures de la dona 62

3. LA POLÍTICA 67

- Les dones en la política 69
- Altra vegada el vot 72
- Josep Pla demana el vot femení 75
- Hi haurà vot femení 78
- La dona no és un element conservador 80
- Les dones elegibles 82
- Ni jutges ni jutgesses 85
- El projecte de Constitució és massa feminista 87
- Dones al Parlament 88
- És oportuna la concessió del vot femení? 90

• La dona i la República	92
• A les nostres dones	96
• Cal abolir les seccions femenines	98
4. TORNEM-HI AMB EL FEMINISME	101
• Una dona antifeminista?	103
• Un remei contra el feminisme	107
• Tractem els temes feministes	110
• Un antifeminista verinós	112
• Ço que fan a fora	115
• El servei militar femení	117
• De l'art al feminisme	119
5. L'ESPORT FEMENÍ	121
• Els esports	123
• Triant esport	126
• Las deportistas	129
• El Club Femení i d'Esports	132
• Orientació	134
• L'esport femení considerat seriosament	136
• L'esport i la dona	139
6. OFICIS I ALTRES MANERES DE VIURE	141
• Les mecanògrafes	143
• Les dones de carrera	147
• Les casades	150
• La veïna modisteta	153
• La dependenta de la bomboneria	155
• Les venedores dels mercats	158

7. COMPANYYES DE VIATGE	167
• Lola Anglada, la artista de los niños barceloneses	168
• Francesca Bonnemaison, vídua de Verdaguer	172
• Carme Montoriol Puig	178
• Pilar Padrosa	181
• Caterina Albert	184
• Conversant amb Aurora Bertrana	189
• Maria Teresa Gibert	192
• María Martínez Sierra	195
• Maria Teresa Vernet	197
• Una conversa amb Raimunda Elies, pilot de planador	202
• Les dones parlen. Reis Bertral	204
ADDENDA	205
• El temps i les escriptores de la Segona República	207
EPÍLEG	217
• Una cosa nova, per Eli Bartra	219

PRÒLEG

EL DARRER EXEMPLAR D'UNA ESPÈCIE EXTINGIDA

M. Àngels Cabré

«Mai no he estat militant feminista i,
tot i això, la meua vida exterior, molts dels
meus actes i les meves inclinacions han estat
en bona part de caràcter feminista».
Anna Murià, *Reflexions de la vellesa*, 2003

No ho dic jo; ho va dir Isabel-Clara Simó en un article publicat al diari *Avui* l'any 2002, amb motiu de la mort de l'escriptora Anna Murià, nascuda a Barcelona l'any 1904: «Fa l'efecte que era la darrera representant d'una època que el temps s'ha emportat definitivament».¹ Perquè Murià és l'autora del temps de la República que ens va deixar més tard; no és només que sobrevisqués al franquisme, sinó que va arribar a inaugurar el nostre segle.

En aquells anys fecunds per a les llibertats en general i per a l'emancipació de les dones en particular, moltes altres autores van dir la seva als diaris, les revistes i els llibres. Començant per la prematurament desapareguda Irene Polo, que es va suïcidar al bell mig de la Segona Guerra Mundial perquè no suportava aquell món embogit. Aurora Bertrana moriria l'any 1974; Mercè Rodoreda, el 1983; Rosa Maria Arquimbau, el 1992; Anna Maria Martínez Sagi, l'any 2000... Tota una generació de defensores de la

---

1. SIMÓ, Isabel-Clara. *No tinguis èxit*. Amb edició de Núria Cadenes. Barcelona: Comanegra, 2021.

dona moderna, de la dona que adquireix drets i els exerceix, que, finalment, ocupa l'espai públic i es fa sentir.

Cal, doncs, tenir en compte la condició de gairebé centenària d'Anna Murià si volem entendre la seva història personal en relació amb la Història amb majúscula, més encara quan va estar literàriament activa fins a una edat molt avançada —publicant, de fet, articles quinzenals fins dos anys abans de la seva mort—. Així ho demostren els textos recollits al volum *Reflexions de la vellesa*, aparegut poc després de la mort de l'autora i que es clou amb un comiat titulat «Adeu, lectors», en què recull la impossibilitat de continuar escrivint: «No puc escriure. Des de fa quants mesos no he escrit res?». Una escriptora de cap a peus que no va deixar la ploma fins al final.

Llavors, quan mirava enrere des de la talaia d'aquell segle XXI incipient, Murià veia una vida llarga i les pàgines arrencades d'un calendari ben gruixut. Va fer les primeres passes periodístiques amb només vint anys, va publicar la seva primera novel·la amb poc més de trenta, va viure intensament les rutilants primaveres de la Segona República, va patir la brutalitat de la Guerra Civil, va marxar com tants i tantes a l'exili... Un cop casada amb el poeta Agustí Bartra, va creuar l'Atlàntic perseguint una nova vida. Va convertir Mèxic en la seva pàtria adoptiva, va tenir dos fills educats en els valors de l'humanisme, va tornar a Catalunya ja a una edat considerable i, amb tot, va publicar encara una colla de llibres importants —novel·les, literatura infantil i juvenil, assaig, memorialisme...—. A més a més, va deixar un bon grapat d'articles publicats.

De totes les seves facetes, he volgut fixar-me aquí en la periodística i, concretament, en la dels seus orígens. Com era la Murià que començava a professionalitzar-se a la premsa escrita? Quins eren els seus interessos i quines temàtiques abordava? Aspirava a

ser una periodista objectiva o cultivava amb escreix la subjectivitat? La que teniu a les mans és una antologia d'aquesta feina juvenil seva; les primeres temptatives d'una autora encara per fer; un retrat de la Murià més inquieta i vibrant que he rescatat de les seves abundants col·laboracions periodístiques dels anys vint i trenta. Anys fecunds, de recerca vital i de recerca de la dona moderna que naixia llavors disposada a participar d'un món nou que estava, com ella mateixa, en construcció.

Foren anys inoblidables per al periodisme, aquells anys vint i trenta, i especialment brillants pel que fa a la presència femenina en capçaleres periodístiques —conservadores i progressistes, de dretes i d'esquerres—. Uns fruits que no s'haurien pogut collir sense l'edat d'or que el periodisme literari va viure al tombant de segle. Pensem un moment en una petita Anna Murià de només onze anys gaudint de les cròniques que Gaziell enviava des de París durant la Primera Guerra Mundial.

És aquesta nena curiosa, al capdavant, la que aterrarà en el periodisme l'any 1925. Ho farà a la publicació que dirigeix el seu pare, el periodista i cineasta Magí Murià, ni més ni menys que el director de les pel·lícules que va protagonitzar Margarida Xirgu. Allà, a la revista *La dona catalana* —subtitulada «Revista de modes i de la llar» i que sortia els divendres—, serà on publicarà els seus primers articles i explorarà per primer cop la seva veu, amb el desig d'esdevenir l'altaveu d'una realitat que les dones renovaven dia rere dia, en la qual el passat de subalternitat anava quedant enrere. Aquesta serà la primera baula de la seva carrera, una carrera discontinua per culpa dels atzars de la Història, però de la qual no va abdicar mai. Hi signarà bàsicament amb pseudònim, i seguint una línia editorial més aviat conservadora, val a dir-ho. Amb tot, ja hi trobem textos tan lluminosos com «L'encís del paraigua»

(poseu-lo de costat amb el conte «Sota la pluja», que ha recuperat fa poc Comanegra!²).

*

Murià no és, però, un cas aïllat, sinó que forma part de tot un planter de dones joves que irrompen en la literatura i el periodisme. La nova realitat que germina necessita noves veus que l'expliquin, i les aportacions femenines esdevenen necessàries. A més, en el periodisme es consoliden els continguts destinats a les dones, i és aquí on aquestes veus hi tenen més cabuda.

Així doncs, el periodisme primerenc de Murià està indissolublement unit al periodisme de nova forja destinat a les dones, sense el qual potser ni ella ni les seves companyes d'ofici no haurien pogut fer-se un lloc. Ja al darrer terç del segle XIX trobem les primeres revistes per a dones publicades en català, que augmenten amb el nou segle. Entre totes hi regna *Feminal*, la revista de Carme Karr fundada l'any 1907. Aquest suplement de *La Il·lustració Catalana* va ser una publicació catalitzadora de talent femení i va servir d'altaveu a moltes noves veus. Per fi les dones podien narrar-se a elles mateixes, i, uns anys després, a l'avantsala de la Segona República, ho farien encara més, com una mena de veu col·lectiva que compleix els requisits necessaris per considerar-se una generació de lletraferides —i que forma una entitat anàloga a la dels poetes de la generació del 98 o del 27.

Va ser a la segona meitat dels anys vint quan es va donar una progressiva ocupació de l'espai públic per part de les dones. I, a

---

2. MURIÀ, Anna. *Sota la pluja*. Amb edició de Mercè Ibarz. Barcelona: Comanegra, 2022.

partir de llavors, aquesta ocupació va anar *in crescendo*. Entre els anys 1925 i 1935 només a Catalunya van néixer una dotzena de publicacions dedicades a les dones —de *La Dona Catalana* a *La Nuri*, passant per *La Dona i la Llar* i *Claror*—. Aquest viatge per les publicacions femenines el trobem per primer cop glossat al volum *Revistes de dones 1846-1935*, d'Isabel Segura i Marta Selva. Com un vaixell per les aigües gèlides del patriarcat, s'obren camí totes aquestes publicacions —de la més carca a la més agosarada—, mentre les lectores creixen mes a mes exponencialment.

També progressivament les dones ocupen el mercat laboral, i això és comentat habitualment a la premsa del moment. Oficinistes, mecanògrafes, dependentes i modistes van amunt i avall passejant la moda del moment i amb uns sous que, tot i ser migrats, els proporcionen certa independència i les alliberen d'esclavatges incòmodes. Cada cop hi ha més dones no obreres guanyant-se un sou. Algunes —poques— fins i tot estudien a les universitats, i la figura de la periodista que parla de l'actualitat es popularitza, al mateix temps que es transmet una idea de dona empoderada d'acord amb els nous temps.

Bona part de la població s'alegra quan el 14 d'abril del 1931 es proclama la República. Feia olor de llibertat. I especialment se n'alegren les dones, que són les que experimentaran en les seves vides una transformació més important durant els anys que segueixen aquella data: l'aprovació de la Llei del divorci l'any 1932, la Llei d'interrupció de l'embaràs l'any 1936... A Catalunya, a l'Estatut d'Autonomia ja s'havia introduït la igualtat d'homes i dones davant la llei. I, per descomptat, el sufragi femení, aprovat a la Constitució republicana del 9 de desembre del 1931. Una fita històrica, si més no perquè el sufragi actiu per a les dones implica que poden participar en la presa de decisions polítiques. A Ma-

drid, al Parlament, el llavors diputat i cap de la minoria catalana Lluís Companys —després segon president de la Generalitat de Catalunya— va defensar el vot femení, considerant-lo un excel·lent reforç per a la República espanyola.

Empeses per la il·lusió, i tot i que encara no podien votar, el 2 d'agost del 1931, 400.000 catalanes van votar l'Estatut a les eleccions celebrades aquell dia. Per no quedar-ne al marge, van organitzar un plebiscit paral·lel. Les dones no van votar legalment a Espanya fins a les eleccions generals del 18 de novembre del 1933, tot i que a Catalunya es van avançar votant en un referèndum local a Canet de Mar que va tenir lloc el mes d'abril d'aquell mateix any.

Murià i les seves companyes d'ofici viuen de primera mà aquestes novetats que transformen la societat, així com a elles mateixes. Seran les encarregades d'explicar aquestes passes endavant, negre sobre blanc, amb ulls i veu de dona. És sobre aquesta realitat en procés de canvi —que s'expandeix cap a un món més just pel que fa als gèneres, que vol transformar les relacions entre homes i dones, que allibera les dones dels prejudicis i les lloses que fins llavors les han aixafat— que elles escriuen, sabent que les llegeixen altres dones que necessiten orientació i estímul.

*

Anna Murià va fer durant els anys prerepublicans i durant el temps que va durar la República a Catalunya tot allò que s'esperava que fes una lletraferida que tenia tribuna a la premsa i capacitat de fer sentir la seva veu. No li van faltar mai lectores en aquell procés ascendent de consolidació del públic femení; la seva actuació, lluny de ser testimonial, va tenir-hi una gran incidència. Res de periodista de perfil baix i amb ganes de passar desapercebuda; de la mateixa

manera que contemporànies seves, com Polo o Arquimbau, va intentar fer-se sentir, deixar empremta.

La formació de Murià havia estat limitada, com ho era llavors la de les noies del seu temps, fossin quins fossin els seus talents i interessos. Havia anat a l'escola de les Dames Negres i després, entre el 1917 i el 1923, va estudiar Comerç a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona, aquell gran invent de Francesca Bonnemaison, «donya Paquita», que va ampliar els horitzons laborals de moltes barcelonines. Ja als anys de la República, Murià va estudiar el batxillerat nocturn a l'Ateneu Enciclopèdic Popular amb la intenció d'ingressar a Filosofia i Lletres, però la guerra l'hi va impedir. Des de petita que era aficionada a les lletres, com ho demostra que als dotze o tretze anys enviés un conte al *Patufet*, que no va ser publicat. I en les lletres va persistir. Ara, quan toca recollir els noms de les dones que més incidència van tenir, el seu n'és un dels rellevants.

En aquella època les noies es conformaven amb una certa formació en alguna disciplina que els permetés guanyar-se la vida, com ara la mecanografia. Les que anaven a la universitat ja dic que eren una excepció. Murià va treballar prosaicament en feines allunyades de les lletres, cosa que li devia fer estimar molt el periodisme que practicava paral·lelament i que li permetria desenvolupar la seva vocació i fer el salt cap a la literatura. El salt va ser progressiu, i va fer feina d'oficinista a l'adrogueria Vicenç Ferrer —al carrer del Rec— fins al 1929, una ocupació que inspirarà la seva segona novel·la, *La peixera*. Després va fer de secretària al Sindicat Agrícola de Sant Isidre i l'any 1933 va esdevenir funcionària de la Generalitat, on va treballar a l'Extensió d'Ensenyament Tècnic. Ja a partir del 1937 la trobem a la Institució de les Lletres Catalanes —fundada aquell mateix any—, on va conèixer Mercè Rodoreda, que també

hi treballava. Ella hi portava l'arxiu de premsa, retallava i arxivava tot el material que es publicava sobre literatura.

Com a periodista, Murià fa la feina a casa i porta els articles a les redaccions on col·labora. Les redaccions eren llavors espais altament masculinitzats —i plens de fum de tabac—: un més entre tants territoris propietat dels homes. És la reina dels pseudònims —molt propis de l'època— i, de fet, a *La dona catalana* s'hi estrena amb pseudònim i en la seva versió més conservadora, introduint temàtiques ben complaents i gens transformadores. Poc després ja publicarà amb el seu nom, revelant que és la filla del director. Combinarà els seus articles amb diverses signatures, sovint coincidint-ne dos a la mateixa pàgina, i deixant-se emportar per un esperit molt més innovador, encara que tímidament, trencarà amb els motlles establerts per a les dones.

A *La dona catalana*, els pseudònims li permeten escriure en registres diferents. Roser Català, Marta Romaní, Hortènsia Florit i Anna-Maria van ser els principals, i, segons com, ens fan pensar que dins la mateixa Anna conviuen idees fins i tot contradictòries. La seva feina en aquell setmanari femení va quedar interrompuda l'any 1930, quan, pel que sembla, el seu pare va començar a tenir problemes amb l'editor.

Però la seva carrera periodística segueix el seu curs i aquell mateix any, a l'avantsala de la proclamació de la República, passa a publicar al diari vespertí *La Nau*, el diari d'Antoni Rovira i Virgili. Allà abunda la seva producció a la secció «La Llar i la Societat», on els primers mesos escriu diàriament, i després amb diverses periodicitats. Mentrestant, Rosa Maria Arquimbau escrivia la columna «Films & Soda» al setmanari *La Rambla*, sovint amb continguts afins; quan ella hi col·labora, s'alterna amb Anna Maria Martínez Sagi a la secció «La dona que treballa».

Entre el 1929 i el 1930 publica en castellà un bon grapat de textos al *Diario Oficial de la Exposición Internacional de Barcelona*, on hi ha una secció que es diu «Páginas de la mujer (la casa y la elegancia)», després batejada com «Páginas femeninas». A partir del 1931, escriu al *Portanveu del Club Femení i d'Esports* —entitat creada l'any 1928—, ja que és la responsable del butlletí i també secretària del club. Durant el 1932, col·labora a *La Rambla: esport i ciutadania*: allà escriurà primer a la secció «Les dones intervenen» i, en acabat, a «Fèmina 1932», on fa una mica de tot: articles d'opinió, entrevistes, reportatges... Així mateix, amb el pseudònim Romaní hi escriu sobre esports a la secció «L'esport i la dona».

Durant els anys frenètics de la Segona República la seva activitat no reula, sinó tot el contrari. I, quan l'any 1936 esclata la Guerra Civil, Estat Català confisca el *Diari de Barcelona*, en què ella publicarà durant dos anys, sobretot fent crítica literària —hi ressenya, per exemple, *Edelweiss*, d'Aurora Bertrana; *Aloma*, de Rodoreda, i també *Flush*, de Virginia Woolf—. Deixarà d'escriure-hi el 1938, quan es fa càrrec de la direcció del *Diari de Catalunya*, on abans hi havia escrit sobre llibres i cultura. Com a directora signarà molt pocs articles, i sempre amb un clar objectiu: contagiar l'ideari del diari. Ella encara no ho sap, però queda molt poc perquè la seva carrera periodística quedi bruscament interrompuda.

*

No podem deixar de banda el compromís polític de l'autora amb el republicanisme, els valors de l'esquerra i el catalanisme. I amb l'emancipació femenina, evidentment. En un article de l'any 1933, ens recorda que era la República la que havia tret les dones de «l'esclavatge en què vivíem» («A les nostres dones»). Anna Murià

va ser militant d'Acció Catalana Republicana, una escissió de la Lliga Regionalista —va formar part del secretariat del nucli femení—, membre d'Esquerra Republicana —Bertrana en va ser candidata a diputada l'any 1933— i d'Estat Català. L'any 1930 la trobem participant molt activament en la campanya per l'indult dels presos del complot del Garraf, de la mateixa manera que participarà en la campanya a favor dels presos del 6 d'octubre el 1934 i, per descomptat, en la recollida de signatures per demanar l'Estatut de Catalunya.

La campanya a favor de l'amnistia dels presos del Garraf l'havien promogut des de *La Veu de Catalunya* algunes dones com la també periodista i escriptora Llucietà Canyà. Es van reunir unes 220.000 adhesions, entregades al Cap del Govern pel president de la Diputació de Barcelona, i es va aconseguir l'indult. Preguntada per la seva participació a «Las mujeres catalanas y la amnistia» (*Diario oficial de la Exposición Internacional de Barcelona*, 1930), Murià respon que ho va fer perquè era el seu deure. Explica: «La campaña femenina pro-amnistía es una obra de colectividad, y de colectividad inmensa. Muchos miles de mujeres la han realizado».

També va ser una de les impulsores del Front Únic Femení Esquerrista, constituït l'any 1932 i presidit per Rosa Maria Arquimbau. I va participar en la creació de la Unió de Dones de Catalunya, organització fundada l'any 1937 en què es reunien dones de diverses tendències polítiques amb l'objectiu de formar una organització antifeixista destinada a contribuir a la victòria republicana —l'equivalent català de l'Agrupación de Mujeres Antifranquistas.

Va ser el seu compromís polític a Estat Català el que l'any 1938 la va dur a assumir la direcció de la seva capçalera, el *Diari de Catalunya*. Una direcció breu, cert, com ara la de María Luz Morales a *La Vanguardia* durant els primers mesos de la Guerra

Civil. Aquesta direcció fugaç fa d'Anna Murià la segona dona que dirigeix un diari generalista a l'Estat Espanyol i la primera a dirigir un diari en català, que no és poca cosa.

El seu compromís polític la durà també a la darrera etapa de la guerra, entre els anys 1938 i 1939, a col·laborar al setmanari *Meridià* —subtitulat «Tribuna del front intel·lectual antifeixista»—. I així mateix, en aquell període, va escriure a *Companya*. *La revista de la dona*, publicant textos de creació literària i explicant una visita al front de l'Aragó que fa amb el Servei de Biblioteques del Front. Uns anys abans, Anna Maria Martínez Sagi havia estat l'única periodista catalana a cobrir la guerra a peu de trinxera.

*

Els articles que Anna Murià publicava a *La dona catalana*, i que van ser el pròleg a la seva tasca periodística, van aparèixer entre partitures de sardanes, concursos de poesia, anuncis de Caldo Maggi i productes de depilació. *La dona catalana* no era precisament la revista més moderna del món, sinó que proposava un model de dona força conservador. Murià hi va començar escrivint sobre bellesa i moda, terrenys en què difícilment podia resultar massa provocadora. Als anys vint l'aparença de les dones va patir una transformació notable, que va significar un pas endavant cap a la modernitat. Aquest canvi de rumb de la moda va ser conseqüència de la incorporació de les dones a nous àmbits laborals, que precisaven un dinamisme en la vestimenta i propiciaven la coqueteria. Les seccions sobre moda i bellesa van triomfar, perquè les noves lectores buscaven anar *à la page*.

Murià va interessar-se també per una qüestió fonamental en aquell canvi d'època: l'educació de les nenes i de les dones. Tampoc

en aquest cas va traspasar cap llindar prohibit. L'educació de les integrants del bell sexe feia temps que era un tema cabdal en l'emancipació femenina. Fins i tot la primera catalana a col·laborar a la premsa, Dolors Monserdà, es va estrenar un llunyà 1869 amb un article titulat «L'educació de les dones». Des de llavors seria un tema recurrent. A l'article «Com educarem la filla?», publicat el 1928, la jove Murià parla de la necessitat que les noies sàpiguen fer servir l'agulla, entre altres coses per fer-se els seus propis vestits. Però al mateix temps, en la seva opinió, a les noies els cal prou formació intel·lectual per poder desenvolupar-se en la societat moderna en la qual viuen sense sentir-se inferior als homes.

És a la segona secció, «La nova feminitat», en què comencem a albirar en la periodista encara tendra un progressiu compromís amb un ideari nou. Cada vegada menys prudent a l'hora d'expressar opinions, s'atreveix amb títols punyents com ara «Vull ésser mestressa de la meva vida...», encara que es tracti d'un somni poc realista. Es diria que el pas a *La Nau* i després a *La Rambla* l'ha alliberat d'alguns constrenyiments. Murià s'ha tret la cotilla i se li nota quan, per exemple, anima les altres dones a fer-se sòcies del Club Femení i d'Esports, «que segueix el ritme de la vida moderna» i «acull totes les inquietuds femenines». Aquí la dona nova ja treu el cap.

La Murià amb més embranzida és, però, la que parla de política. A la tercera secció, «La política», ocupen un espai important les reflexions sobre el sufragi femení, el tema per excel·lència d'aquella conjuntura històrica. «És oportuna la concessió del vot femení?», es pregunta a *L'Opinió* pocs mesos després de proclamada la Segona República. Hi explica l'enfrontament que ha tingut lloc al Parlament entre Campoamor i Kent, amb la inclinació final a favor de la primera, que ha portat a guanyar el vot per a les dones: «Clara

— |

—

Campoamor diu que es sent abans ciutadana que dona. En canvi, Victoria Kent renunciaria “de moment” a un car ideal i voldria ajornar la concessió d’aquest privilegi».

Tot reclamant la igualtat real, ens diu que els homes no creuen en les dones, que no ens veuen capaces d’ocupar-nos dels afers comuns. Ella, però, no veu cap perill nou en el vot femení: «Jo crec que els resultats, proporcionalment, seran els mateixos votant les dones que sense votar; si fa o no fa, hi ha tants conservadors com conservadores [...]», contestava la tardor del 1931 quan se li preguntava a *La Rambla: esport i ciutadania* («Les nostres dones també opinen sobre el vot femení»). Uns mesos abans, a «Les dones elegibles», insistia en la necessitat de «preparar la massa femenina i capacitar-la políticament»; no ja per complaure els homes i que no ens diguessin ruques, sinó perquè la concessió del vot femení fos útil als partits «esquerranistes».

La quarta secció, «Tornem-hi amb el feminisme», ens mostra una Murià que es resisteix a considerar-se feminista —a la cita que encapçala aquest pròleg ja queda prou clar—, però que practica el feminisme. Si recordem la mala premsa que va tenir el feminisme sufragista de l’anomenada *segona onada* —considerat exaltat i poc menys que propi de grillades masculinitzades—, s’entén la seva postura desconfiada. A moltes dones d’aquells anys els va costar identificar-se amb una etiqueta que els semblava castradora en lloc d’emancipadora. Tot i això, Murià es dol del fet que el nostre feminisme estigui «endarrerit en comparació amb el de certs països» («Ço que fan a fora», 1930).

Ja dic que aquesta postura renuent estava molt estesa entre les seves contemporànies —el feminisme de les quals no podem mesurar amb els termòmetres d’avui—. Podem parlar d’Aurora Bertrana, que havia inaugurat el Lyceum Club barceloní —del

qual va ser la primera presidenta— amb una conferència a l'Ateneu Barcelonès titulada «El nostre feminisme», i que es queixava del «femellisme» existent en un article publicat a *La Humanitat* l'any 1934 («Feminitat i feminisme»). Murià és partidària de conquerir els drets de les dones amb mètodes que no impliquin trencar aparadors —tot i que el sufragisme ben pocs en va trencar—, i propugna un feminisme moderat, prudent, un «feminisme ben entès», diu, en què les dones no vulguin imitar els homes en els seus comportaments. Diríem que un feminisme amb mà esquerra.

Una altra qüestió que va interessar molt Murià va ser la que trobem a la cinquena secció: l'esport femení. Ja he comentat que va formar part de l'equip gestor del Club Femení i d'Esports, tot i que ella el que feia sobretot era ocupar-se del butlletí i dels aspectes més culturals del grup —durant un temps, juntament amb Maria Teresa Vernet—. L'esport femení era considerat, per les modernes, una eina emancipadora, que proporcionava a les noies i no tan noies un espai de llibertat —i també de sororitat—. Encara hi havia qui pensava que hi havia esports que feien que les dones perdessin la feminitat, però començava a calar la idea que l'esport no tenia sexe. A «L'esport femení considerat seriosament», publicat a *La Rambla* el 1932, admet ser devota de l'esport —encara que ella només jugava una mica al tennis i res més— i convida a analitzar-lo amb relació a la dona perquè no li sigui perjudicial sinó beneficiós. La periodista esportiva d'aquells anys va ser Sagi, encara que Murià va fer tots els possibles per sumar adeptes a la causa estimulants l'associacionisme al Club Femení.

Però l'esport no omple la panxa, i les dones necessitaven feines remunerades que els garantissin, si més no, una certa autosuficiència. A la sisena secció, «Oficis i altres maneres de viure», Murià ens parla de professions feminitzades —«ara la màquina

d'escriure és tan nostra com la de cosir» («Les mecanògrafes», 1926)—, de les venedores de mercat, de les modistes i, fins i tot, de les dependentes de bomboneria, que són model de discreció —recordem que la Colometa de Rodoreda treballava en una pastisseria—. Pel que fa a les dones maridades, els recorda que no són pas esclaves del marit: «el bon sentit ens ha de dir fins a quin límit deu arribar l'obediència i quan serà un mèrit faltar-hi» («Les casades», 1926).

Finalment, la setena i darrera secció la dediquem a les «Companyes de viatge». És un intent de retratar algunes d'aquestes inquietes integrants de les lletres catalanes que, amb passes gegantines, van guanyar terreny a l'androcentrisme i van feminitzar la societat que els havia tocat viure. Des de la veterana Francesca Bonnemaïsson —artífex de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona— fins a María Martínez Sierra, de visita a Barcelona. També hi trobarem Carme Montoriol, escriptora i segona presidenta del Lyceum Club; Caterina Albert —la mestra autora de *Solitud*; Víctor Català—, la dibuixant Lola Anglada i altres escriptors brillants com Aurora Bertrana, Maria Teresa Vernet i Maria Teresa Gibert. Brillants i compromeses. «Hem de tenir el valor de proclamar la nostra llibertat», li diu Bertrana a Murià en una entrevista per a *La Nau* (1930).

*

El darrer article seleccionat és del 1938. L'etapa vital en què l'autora s'havia convertit en una de les columnistes més llegides del país estava a punt de tancar-se. L'any 1939 acaba de començar i les tropes franquistes estan a punt d'entrar a Barcelona. A principis de l'any 1939, el director de la Institució de les Lletres Catalanes —on ella

es guanyava el sou— va ordenar cremar tots els arxius abans de la victòria feixista. Cremant la paperassa de la ILC, Murià cremava també, simbòlicament, totes les seves aportacions literàries i periodístiques en aquell país renovat per la República que ella havia ajudat a construir. Com ja hem vist, Murià s'havia significat prou, políticament, perquè no li quedés cap altra sortida que travessar la frontera francesa. D'altres es quedarien i acatarrien unes normes retrògrades que ella no estava disposada a acatar.

Quatre dies abans de l'entrada dels feixistes a Barcelona, l'aleshores conseller de Cultura de la Generalitat, Carles Pi i Sunyer, va encarregar als empleats de la ILC que comunicuessin als escriptors que l'endemà, 24 de gener del 1939, a les sis del matí, sortiria un camió de càrrega amb destinació a França des de la Conselleria de Cultura, ubicada al Palau Robert, al capdamunt del passeig de Gràcia. Murià va ser una de les persones que hi van pujar, juntament amb els seus pares i el seu germà petit. La tarda anterior havia sortit, del mateix lloc, el famós bibliobús que portava, entre d'altres, Mercè Rodoreda. El periodisme literari de Murià va quedar congelat llavors, com, de fet, gairebé tot aquell torrent de periodisme català de primera línia que hem comentat.

Després de sojornar al famós Mas Perxés d'Agullana, van creuar la frontera pel Portús amb un document amb el nom de tots els membres del grup. Ella i Rodoreda eren les úniques escriptores. A Tolosa van romandre en una antiga caserna de bombers fins a començaments d'abril. La sort va voler que un grup privilegiat —on hi eren Sebastià Gasch, Francesc Trabal, Pere Calders i d'altres— anés a parar a un *château* de Roissy-en-Brie, a trenta quilòmetres de París. Allà Murià i Rodoreda van compartir habitació i es van fer molt amigues. Murià va complir-hi els trenta-cinc anys, en aquell castell, i hi va trobar Agustí Bartra. Deixava enrere, també, la joventut.

Ja emparellada amb Agustí Bartra, van fer una sol·licitud per anar a Mèxic —al SERE, una organització que ajudava els republicans—, però les expedicions a Mèxic s’havien acabat i els van oferir un altre destí: la República Dominicana. «Jo vaig seguir fent les gestions per embarcar-me amb l’Agustí cap a la Dominicana. Ens va costar molt, però al final ho vàrem aconseguir», explica Murià. Arribats allà l’any 1941, la nova vida va requerir tots els seus esforços, i això va anar en detriment de la seva vocació. Si més no, de fer-la visible: Murià seguia escrivint, però va desaparèixer com a autora. Després de llargs anys de silenci i algunes amargors, a mitjan anys cinquanta la trobem col·laborant al suplement «La Gasetta de Lletres» de *La Nova Revista* —revista catalana a l’exili del suplement de llibres de la qual van ocupar-se ella i Bartra.

A Mèxic hi van estar trenta anys —amb dos anys pel mig als Estats Units—, fins que van tornar a Catalunya el 1970. Però res ni ningú no podia recosir la ferida que la separava de la seva joventut. Com escrivia en una carta al seu germà Eladi del 21 de novembre del 1949: «Nosaltres vam perdre la guerra i ells han perdut la pau. El fracàs total és la pitjor derrota». Un cop tornada a Catalunya, la represa de la vida literària de Murià, si més no pel que fa a les publicacions, és motiu d’alegria. Poc abans de venir havia publicat la corprenedora *Crònica de la vida d’Agustí Bartra* (1967), que és també la seva. I el 1974 va guanyar el premi Josep Maria Folch i Torres de literatura juvenil amb *El meravellós viatge de Nico Huehuetl a través de Mèxic*. Els anys vuitanta van ser la seva dècada més prolífica, i hi trobem *El llibre d’Eli* (1982), *Res no és veritat*, *Alicia* (1984) i *Aquest serà el principi* (1986), una de les novel·les sobre l’exili més importants que s’han escrit, de la qual va esbossar-ne alguns capítols ja als anys quaranta.

A finals d'aquella dècada, l'any 1989, iniciarà la seva col·laboració amb *La Jornada Semanal*, la revista mexicana dirigida pel seu fill, Roger Bartra. Hi escriurà fins a l'any 1995. Llavors ja feia dos anys que col·laborava a *L'Actualitat*, la publicació catalana de la seva ciutat d'acollida, que després esdevindria *El 9 Nou de Terrassa*. En la seva segona etapa a Catalunya, així mateix, trobem col·laboracions seves a *Cavall Fort*, *Serra d'Or*, *Oriflama...* També a *La Vanguardia* i a *l'Avui*. Ja ho dèiem al principi, que Murià no va deixar la ploma fins al final.

*

A la conversa que el març del 1985 van mantenir amb ella Mari Chordà i Isabel Segura, per a la primera edició de les *Cartes a l'Anna Murià (1939-1956)* de Mercè Rodoreda a LaSal. Edicions de les dones, explica que quan van coincidir treballant a la ILC ni es tutejaven. Va ser l'exili el que les va unir. Aquestes poques cartes que vinculen Murià ja per sempre a l'autora de *Mirall trencat* són un tresor, encara que només n'hagin quedat tres de l'Anna a la Mercè. Desapareguda LaSal, les va recuperar Edicions de l'Eixample l'any 1991 amb un molt valuós pròleg de la mateixa Murià (avui el tenim disponible a la revista digital *Stroligut*). Però en aquest pròleg —que és sobretot un cant a la figura de la Rodoreda i a la seva dèria per l'escriptura— no hi ha ni rastre de consciència d'haver pertangut a una generació literària. És normal. Com pots sentir-te partícip d'un moviment que la història ha esborrat, que no surt als llibres? Com pots sentir-te part integrant i destacada d'una veu col·lectiva que va canviar el rostre del periodisme i de la literatura d'uns anys si després el franquisme es va dedicar a esborrar-lo fins a no

deixar-ne traça? Ja és trist que ens haguem de dedicar a fer espeleologia, però més trist encara és saber que les protagonistes ens van deixar sense tenir consciència de les seves aportacions com a generació.

El més semblant a una aproximació generacional que va signar Murià és el capítol que l'any 1988, ja a la recta final de la seva vida, va publicar a l'antologia *Literatura de dones: una visió del món*. He volgut que clogui aquesta antologia. Hi recorda l'admiració que li va despertar la sobtada aparició de la figura aventurera d'Aurora Bertrana i la seva amistat amb la novel·lista Maria Teresa Vernet, aquella escriptora amb pentinat de nena i cervell de geni —com escriu Murià en un article no recollit aquí—, la que va deixar d'escriure quan Franco va agafar les regnes del país. Recorda també Carme Montoriol, la popular Llucieta Canyà, la moderna Rosa Maria Arquimbau i algunes altres.

Aquesta antologia que teniu entre les mans vol contribuir a fixar una de les veus imprescindibles d'aquells anys transformadors, quan es va entonar aquella veu col·lectiva —encara titubejant— que des del present ens admira per la seva modernitat i gosadia. Un periodisme i una literatura, la d'aquelles dones, que van gosar proposar una nova mirada i un nou llenguatge. Perquè si hi ha un període que hem de recuperar per poder reescriure la història de la cultura catalana és aquest, i amb ell totes i cadascuna de les lletraferides republicanes que, sense tenir-ne gaire consciència o directament gens, van trencar en aquest país amb la primacia de la veu masculina. A elles els devem molt més del que pensem.

BIBLIOGRAFIA

- ALTÉS, Elvira. *Les periodistes en el temps de la República*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 2007.
- BACARDÍ, Montserrat. *Anna Murià. El vici d'escriure*. Barcelona: Pòrtic, 2004.
- BACARDÍ, Montserrat (ed.). *Àlbum Anna Murià. Epistolari familiar (una mostra)*. Barcelona: PEN Català, 2012.
- CAMPILLO, Maria. *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- DÍAZ NOSTY, Bernardo. *Voces de mujeres. Periodistas españolas del siglo xx nacidas antes del final de la guerra civil*. Sevilla: Editorial Renacimiento, 2020.
- DORIA, Sergi (ed.). *Mujeres en primera plana*. Barcelona: Edhasa, 2020.
- FIGUERES, Josep M. *12 periodistes dels anys trenta*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1994.
- GONZÀLEZ i VILALTA, Arnau (ed.). *La irrupció de la dona en el catalanisme (1931-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- GRIFELL, Quirze. *Anna Murià, àlbum de records*. Argentona: l'Aixernador, 1992 (en premsa a *Anna Murià, viure, escriure*, amb pròleg de Sam Abrams. Barcelona: Saldonar, 2022).
- IVERN I SALVÀ, Dolors. *Les dones d'esquerra 1931-1939*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2007.
- RODOREDA, Mercè. *Cartes a l'Anna Murià, 1939-1956*. Barcelona: Club Editor, 2021.
- REAL I MERCADAL, Neus. *El Club Femení i d'Esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

- . *Dona i literatura en la Catalunya de preguerra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006
- SEGURA, Isabel, i SELVA, Marta. *Revistes de dones, 1846-1935*. Barcelona: Edhasa, 1984.
- YESTE, Elena, i CANOSA, Francesc (ed.). *Dones que surten del paper. Periodistes catalanes que expliquen un país*. Juneda: Fonnoll, 2018.